

STANDARDY OCHRONY MAŁOLETNICH

W

ZESPOLE SZKÓŁ TECHNICZNYCH
IM. GEN. WŁADYSŁAWA ANDERSA
W BIAŁYMSTOKU

Uzyskały pozytywną opinię Rady Pedagogicznej 17 stycznia 2024 roku

SPIS TREŚCI:

Wstęp	3
I. Podstawowe akty prawne	3
II. Podstawowe terminy	4
III. Zasady bezpiecznej rekrutacji pracowników	6
IV. Zasady zapewniające bezpieczne relacje między uczniem a personelem Zespołu	7
V. Zasady zapewniające bezpieczne relacje między uczniem a uczniem	9
VI. Czynniki ryzyka i symptomy krzywdzenia uczniów — zasady rozpoznawania i reagowania.....	9
VII. Zasady i procedury podejmowania interwencji w sytuacji podejrzenia krzywdzenia małoletniego lub posiadania informacji o krzywdzeniu małoletniego	10
VIII. Zasady ustalenia indywidualnego planu wsparcia ucznia po ujawnieniu krzywdy.....	14
XI. Procedury określające zakładanie i realizację „Niebieskiej karty”.....	15
X. Zasady aktualizacji Standardów ochrony małoletnich oraz zakres kompetencji osób odpowiedzialnych za przygotowanie personelu Zespołu do stosowania Standardów ochrony małoletnich	15
XI. Zasady udostępniania rodzicom i uczniom Standardów ochrony małoletnich do zapoznania się z nimi i ich stosowania.....	16
Załączniki	17-33

WSTĘP

Nowelizacja Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (Dz.U. 2023 poz. 1606) określiła warunki skutecznej ochrony małoletnich przed różnymi formami przemocy. Wprowadzone zmiany wskazują na potrzebę opracowania jasnych i spójnych standardów postępowania w sytuacjach podejrzenia krzywdzenia lub krzywdzenia małoletnich.

„Standardy ochrony małoletnich” są jednym z elementów systemowego rozwiązania ochrony małoletnich przed krzywdzeniem i stanowią formę zabezpieczenia ich praw. Należy je traktować jako jedno z narzędzi wzmacniających i ułatwiających skuteczniejszą ochronę uczniów przed krzywdzeniem.

W konstruowaniu „Standardów ochrony małoletnich” przyjęto następujące założenia:

- w Zespole Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku zatrudniane są wyłącznie osoby niezagrażające bezpieczeństwu małoletnich,
- wszyscy pracownicy potrafią zdiagnozować symptomy krzywdzenia małoletniego oraz podejmować interwencje w przypadku podejrzenia, że małoletni jest ofiarą przemocy w szkole lub przemocy domowej,
- podejmowane w szkole postępowania są zgodne z prawami dziecka, prawami człowieka, prawami ucznia określonymi w Statucie Szkoły oraz zgodne z zapisami dotyczącymi bezpieczeństwa danych osobowych,
- małoletni wiedzą, jak unikać zagrożeń w kontaktach z dorosłymi i rówieśnikami,
- małoletni wiedzą, do kogo zwracać się o pomoc w sytuacjach dla nich trudnych i czynią to mając świadomość skuteczności podejmowanych w szkole działań,
- rodzice poszerzają wiedzę i umiejętności o metodach wychowania dziecka bez stosowania przemocy oraz potrafią je uczyć zasad bezpieczeństwa,
- prowadzone w Zespole Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku postępowanie na wypadek krzywdzenia lub podejrzenia krzywdzenia małoletnich jest zorganizowane w sposób zapewniający im skuteczną ochronę,
- działania podejmowane w ramach ochrony małoletnich przed krzywdzeniem są dokumentowane oraz monitorowane i poddawane okresowej weryfikacji przy udziale wszystkich zainteresowanych podmiotów.

Uwzględniając powyższe założenia niniejszy dokument określa zatem Standardy ochrony małoletnich, stanowiące zbiór zasad i procedur postępowania w sytuacjach zagrożenia ich bezpieczeństwa. Jego najważniejszym celem jest ochrona małoletnich przed różnymi formami przemocy oraz budowanie bezpiecznego i przyjaznego środowiska w szkole.

I. PODSTAWOWE AKTY PRAWNE

- Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (tekst jednolity Dz.U. z 2023 r. poz. 1304 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1606),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2023 r.

- poz.1870),
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1249 z późn. zm.),
 - Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (tekst jednolity Dz.U. z 2020 r. poz. 1449),
 - Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 1798).

II. PODSTAWOWE TERMINY

Ilekróć w niemiejszych Standardach jest mowa bez bliższego określenia o:

1. **Dyrektorze Zespołu, Dyrektorze** – należy przez to rozumieć Dyrektora Zespołu Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku.
2. **Zespole, Szkole, jednostce** – należy przez to rozumieć Zespół Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku.
3. **Pracownik** – należy przez to rozumieć osobę zatrudnioną na podstawie umowy o pracę, umowy o dzieło, umowy zlecenia w Zespole Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku.
4. **Partnerze współpracującym z Zespołem** – należy przez to rozumieć pracodawcę i pracowników, u których uczeń odbywa praktyki lub osoby wykonujące zadania zleczone na terenie Zespołu na mocy odrębnych przepisów (np. pielęgniarka, wolontariusz, inne osoby wykonujące prace na rzecz Zespołu).
5. **Uczniu** – należy przez to rozumieć każdą osobę aktualnie uczęszczającą do Zespołu Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku.
6. **Małoletnim** – należy przez to rozumieć zgodnie z kodeksem cywilnym osobę od urodzenia do ukończenia 18 roku życia.
7. **Opiekunie ucznia** – należy przez to rozumieć osobę uprawnioną do reprezentacji i stanowieniu o małoletnim, w szczególności jego przedstawiciel ustawowy (rodzic, opiekun prawny oraz osoby (podmioty) sprawujące pieczę zastępczą nad uczniem).
8. **Przedstawicieli ustawowym** – należy przez to rozumieć rodzica bądź opiekuna posiadającego pełnię władzy rodzicielskiej lub opiekuna prawnego (osobę reprezentującą dziecko, ustanowioną przez sąd, w sytuacji, gdy rodzicom nie przysługuje władza rodzicielska lub gdy rodzice nie żyją).
9. **Zgodzie opiekuna małoletniego** – należy przez to rozumieć zgodę co najmniej jednego z rodziców małoletniego. Jednak w przypadku braku porozumienia między opiekunami małoletniego, należy poinformować ich o konieczności rozstrzygnięcia sprawy przez sąd rodzinny.
10. **Krzywdzeniu małoletniego** – należy rozumieć popełnienie czynu zabronionego lub czynu karalnego na szkodę małoletniego przez jakąkolwiek osobę, w tym pracownika Zespołu lub zagrożenie dobra małoletniego, w tym jego zaniedbywanie. Krzywdzeniem jest:

- a) **przemoc fizyczna** – jest to celowe uszkodzenie ciała, zadawanie bólu lub groźba uszkodzenia ciała. Skutkiem przemocy fizycznej mogą być m. in. złamania, siniaki, rany cięte, poparzenia, obrażenia wewnętrzne. Przemoc fizyczna powoduje lub może spowodować utratę zdrowia bądź też zagrażać życiu;
 - b) **przemoc emocjonalna** – to powtarzające się poniżanie, upokarzanie i ośmieszanie małoletniego, nieustanna krytyka, wciąganie małoletniego w konflikt osób dorosłych, manipulowanie nim, brak odpowiedniego wsparcia, stawianie małoletniemu wymagań i oczekiwań, którym nie jest on w stanie sprostać;
 - c) **przemoc seksualna** – to angażowanie małoletniego w aktywność seksualną przez osobę dorosłą. Wykorzystywanie seksualne odnosi się do zachowań z kontaktem fizycznym (np. dotykanie małoletniego, współżycie z małoletnim) oraz zachowania bez kontaktu fizycznego (np. pokazywanie małoletniemu materiałów pornograficznych, podglądanie, ekshibicjonizm);
 - d) **przemoc ekonomiczna** – to niezapewnianie odpowiednich warunków do rozwoju dziecka, m.in. odpowiedniego odżywiania, ubrania, potrzeb edukacyjnych czy schronienia, w ramach środków dostępnych rodzicom lub opiekunom. Jest to jedna z form zaniedbania;
 - e) **przemoc za pomocą środków komunikacji elektronicznej** - wyzywanie, straszenie, poniżanie osoby w Internecie lub przy użyciu telefonu, robienie jej zdjęć lub rejestrowanie filmów bez jej zgody, publikowanie w Internecie lub rozsyłanie telefonem zdjęć, filmów lub tekstów, które ją obrażają lub ośmieszają;
 - f) **inne** – zaniedbanie, niezaspokojenie podstawowych potrzeb biologicznych, psychicznych i innych, niszczenie rzeczy osobistych, demolowanie mieszkania, wynoszenie sprzętów domowych i ich sprzedawanie, pozostawianie bez opieki osoby, która z powodu choroby, niepełnosprawności lub wieku nie może samodzielnie zaspokoić swoich potrzeb, zmuszanie do picia alkoholu, zmuszanie do zażywania środków odurzających, substancji psychotropowych lub leków, niezaspokajanie podstawowych potrzeb materialnych i emocjonalnych małoletniego przez rodzica lub opiekuna prawnego, niezapewnienie mu odpowiedniego jedzenia, ubrań, schronienia, opieki medycznej, bezpieczeństwa, braku dozoru nad wypełnianiem obowiązku nauki.
11. **Danych osobowych ucznia** – należy przez to rozumieć wszelkie informacje umożliwiające identyfikację ucznia Zespołu Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku.
 12. **Osobie odpowiedzialnej za Standardy ochrony małoletnich** – należy przez to rozumieć wyznaczonego przez Dyrektora Zespołu Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku, pracownika sprawującego nadzór nad realizacją niniejszych Standardów;
 13. **Osobie odpowiedzialnej za Internet** – należy przez to rozumieć wyznaczonego przez Dyrektora Zespołu pracownika, sprawującego nadzór nad korzystaniem z Internetu przez uczniów na terenie Zespołu oraz nad bezpieczeństwem małoletnich w Internecie.

III. ZASADY BEZPIECZNEJ REKRUTACJI PRACOWNIKÓW

1. Dyrektor Zespołu, przed nawiązaniem z osobą stosunku pracy lub przed dopuszczeniem osoby do innej działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem uczniów lub z opieką nad nimi, zobowiązany jest do uzyskania informacji, czy dane tej osoby są zamieszczone w Rejestrze z dostępem ograniczonym lub Rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestr.
2. Dyrektor Zespołu uzyskuje informacje z Rejestru z dostępem ograniczonym za pośrednictwem systemu teleinformatycznego prowadzonego przez Ministra Sprawiedliwości.
3. Rejestr osób, w stosunku do których Państwowa Komisja do spraw przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestr, jest publiczny - nie wymaga zakładania konta.
4. Informacje zwrotne otrzymane z systemu teleinformatycznego Dyrektor drukuje i składa do części A akt osobowych, związanych z nawiązaniem stosunku pracy. To samo dotyczy Rejestru osób, w stosunku do których Państwowa Komisja do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, wydała postanowienie o wpisie w Rejestr. Przy czym w przypadku tego drugiego Rejestru wystarczy wydrukować stronę internetową, na której widnieje komunikat, że dana osoba nie figuruje w rejestrze.
5. Dyrektor od kandydata do pracy pobiera informację z Krajowego Rejestru Karnego o niekaralności.
6. Kandydat, który posiada obywatelstwo inne niż polskie powinien przedłożyć również informację z rejestru karnego państwa, którego jest obywatelem, uzyskiwaną do celów działalności zawodowej lub wolontariackiej związanej z kontaktami z małoletnimi, bądź informację z rejestru karnego, jeżeli prawo tego państwa nie przewiduje wydawania informacji dla wyżej wymienionych celów.
7. Dyrektor pobiera od kandydata do pracy oświadczenie o państwie/państwach (innych niż Rzeczypospolita Polska), w których zamieszkiwał w ostatnich 20 latach pod rygorem odpowiedzialności karnej.
8. Jeżeli prawo państwa, z którego ma być przedłożona informacja o niekaralności nie przewiduje wydawania takiej informacji lub nie prowadzi rejestru karnego, wówczas kandydat składa, pod rygorem odpowiedzialności karnej, oświadczenie o tym fakcie wraz z oświadczeniem (zał. nr 1), że nie był prawomocnie skazany oraz nie wydano wobec niego innego orzeczenia, w którym stwierdzono, iż dopuścił się takich czynów zabronionych, oraz że nie ma obowiązku wynikającego z orzeczenia sądu, innego uprawnionego organu lub ustawy, stosowania się do zakazu zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności związanych z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich lub z opieką nad nimi.

IV. ZASADY ZAPEWNIAJĄCE BEZPIECZNE RELACJE MIĘDZY UCZNIEM A PERSONELEM ZESPOŁU

Zasady bezpiecznych relacji z małoletnimi w Zespole Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku obowiązują wszystkich pracowników, partnerów, stażystów, wolontariuszy. Znajomość i zobowiązanie realizacji zasad zawartych w Standardach, potwierdza się złożeniem stosownego oświadczenia, którego wzór stanowi załącznik nr 2, który może zostać udostępniony przez ankietę w Librusie. Każdy pracownik Szkoły zobowiązany jest do utrzymania profesjonalnej relacji z młodzieżą, opartej na działaniach adekwatnych do sytuacji, sprawiedliwych wobec wszystkich uczniów, bezpiecznych, etycznych i moralnych.

1. W komunikacji z małoletnimi pracownik szkoły zobowiązany jest w szczególności do:
 - a) zachowania cierpliwości i okazywania szacunku;
 - b) słuchania uważnie ucznia i udzielania mu odpowiedzi dostosowanej do sytuacji i jego wieku i możliwości psychofizycznych;
 - c) doceniania i szanowania wkładu małoletniego w podejmowane działania, aktywnego angażowania go i traktowania równo bez względu na jego płeć, orientację seksualną, sprawność/niepełnosprawność, status społeczny, etniczny, kulturowy, religijny i światopogląd;
 - d) informowania małoletniego o podejmowanych wobec niego decyzjach, biorąc pod uwagę jego oczekiwania;
 - e) szanowania prawa małoletniego do prywatności, odstąpienie od zasad poufności każdorazowo musi być uzasadnione, a uczeń o takim fakcie powinien być jak najszybciej poinformowany;
 - f) zadbania o bezpieczeństwo w przypadku konieczności rozmowy z uczniem na osobności w wyjątkowych i uzasadnionych sytuacjach, poprzez powiadomienie o tym innych osób z personelu lub pozostawienie uchylonych drzwi, bądź poproszenie innego pracownika o uczestniczenie w rozmowie (przepis nie dotyczy specjalistów pracowników Zespołu, w tym pedagogów, pedagogów specjalnych, psychologów, terapeutów);
 - g) w przypadkach szczególnych, gdy uczeń prosi o rozmowę na osobności, wcześniejsze powiadomienie o tym fakcie dyrektora Szkoły.
2. Pracownikowi szkoły zabrania się:
 - a) zawstydzania, upokarzania, lekceważenia i obrażania małoletniego oraz podnoszenia głosu na ucznia w sytuacji innej, niż wynikająca z zagrożenia bezpieczeństwa ucznia lub uczniów;
 - b) ujawniania informacji wrażliwych wobec ucznia wobec osób nieuprawnionych, w tym wobec innych uczniów, dotyczących wizerunku ucznia, jego sytuacji rodzinnej, ekonomicznej, medycznej, opiekuńczej, prawnej;
 - c) zachowywania w obecności uczniów w sposób niestosowny, tj. używania wulgarnych słów, gestów, żartów, obraźliwych uwag, nawiązywania w wypowiedziach do aktywności bądź atrakcyjności seksualnej oraz wykorzystywania wobec ucznia relacji władzy lub przewagi fizycznej (zastraszanie, przymuszanie, groźby);

- d) podejmowania jakichkolwiek dwuznacznych kontaktów fizycznych; dopuszcza się kontakt fizyczny podczas:
 - kontaktowych zajęć sportowo-rekreacyjnych,
 - stanowczych interwencji wychowawczych, prowadzonych w bezpośrednim kontakcie fizycznym w sytuacjach zagrożenia życia i zdrowia dotyczących, konfliktów pomiędzy podopiecznymi (rozdzielenie zwaśnionych, przytrzymanie, obezwładnienie),
 - działań z zakresu pomocy przedmedycznej (działania ratunkowe związane z udzieleniem pierwszej pomocy przedmedycznej),
 - zagrożenia lub paniki spowodowanej czynnikami zewnętrznymi (pożar, intensywne zjawiska atmosferyczne, niebezpieczne zachowania osób trzecich itp.),
 - e) utrwalania wizerunku nieletniego (filmowanie, nagrywanie głosu, fotografowanie) dla potrzeb prywatnych; dotyczy to także umożliwienia osobom trzecim utrwalenia wizerunków uczniów, jeśli dyrekcja Szkoły nie została o tym poinformowana, nie wyraziła na to zgody i nie uzyskała zgód rodziców/opiekunów oraz samych małoletnich;
 - f) dodawania małoletnich do znajomych na serwisach społecznościowych, lajkowania, komentowania, uczestniczenia w prowadzonych tam dyskusjach;
 - g) proponowania małoletnim alkoholu, wyrobów tytoniowych, nielegalnych substancji, jak również używania ich w obecności małoletnich;
 - h) spania w jednym łóżku lub pokoju z małoletnim podczas wyjazdów i wycieczek szkolnych;
 - i) nawiązywania relacji seksualnych z uczniem;
 - j) składania uczniowi propozycji o charakterze seksualnym i pornograficznym, w tym również udostępniania takich treści;
 - k) przyjmowania korzyści majątkowych od małoletnich ich rodziców/opiekunów.
3. Kontakty bezpośrednie i online z małoletnim poza godzinami pracy:
- a) kontakt z małoletnimi uczęszczającymi do Szkoły powinien odbywać się wyłącznie w godzinach pracy szkoły i dotyczyć celów edukacyjnych lub wychowawczych;
 - b) dopuszcza się kontakt przez komunikator internetowy Messenger wyłącznie w ramach oddziałów klasowych w relacji wychowawca – wychowankowie klasy w celach dotyczących spraw edukacyjnych lub wychowawczych;
 - c) pracownikowi zabrania się zapraszania małoletnich do swojego miejsca zamieszkania i spotkania się z nimi poza godzinami pracy;
 - d) dopuszcza się kontakt poza godzinami pracy podczas: np. towarzyszenia w realizowanych, ważnych dla małoletniego wydarzeniach, wymagających wsparcia/opieki osoby dorosłej, np. udział w konkursach, zajęciach profilaktycznych, wycieczkach, itp. na podstawie pisemnej zgody rodzica/opiekuna prawnego, zgodnie z regulaminem wycieczek szkolnych;
 - e) w razie konieczności kontaktu z uczniami i ich rodzicami lub opiekunami poza godzinami pracy, zalecaną formą komunikacji są: e-mail służbowy, dziennik Librus;
 - f) wszelkie kontakty z małoletnimi, ich rodzicami/opiekunami prawnymi powinny być dokumentowane z możliwością wydruku;

- g) utrzymywanie relacji towarzyskich lub rodzinnych (jeśli uczniowie i rodzice/opiekunowie uczniów są osobami bliskimi wobec pracownika) wymaga zachowania poufności wszystkich informacji dotyczących innych uczniów, ich rodziców oraz opiekunów.

V. ZASADY ZAPEWNIAJĄCE BEZPIECZNE RELACJE MIĘDZY UCZNIEM A UCZNIEM

1. Uczniowie zobowiązani są do:
 - a) przestrzegania zasad bezpieczeństwa i informowania pracowników szkoły o każdym incydencie zagrażającym, bądź naruszającym te zasady;
 - b) szanowania innych osób, niezależnie od ich poglądów, wyglądu, statusu, stanu zdrowia;
 - c) reagowania na każdą formę przemocy (poinformowanie dorosłej, zaufanej osoby – nauczyciela, pracownika Szkoły;
 - d) przestrzegania norm społecznych;
 - e) działania dla dobra innych;
 - f) propagowania postawy odpowiedzialności za bezpieczeństwo swoje i innych;
 - g) propagowania zdrowego stylu życia;
2. Uczniom zabrania się:
 - a) stosowania przemocy wobec innych uczniów i pracowników Szkoły;
 - b) używania wulgaryzmów,
 - c) stosowania obraźliwych gestów;
 - d) wyzywania, ośmieszania, poniżania, wyśmiewania innych;
 - e) stosowania dotyku w kontaktach z innymi osobami bez ich zgody;
 - f) korzystania z cudzych rzeczy bez zgody właściciela;
 - g) nagrywania, fotografowania innych oraz rozpowszechniania ich wizerunku;
 - h) pobierania i udostępniania treści szkodliwych (materiały, które mogą wywoływać negatywne emocje u odbiorcy lub promują niebezpieczne zachowania);
 - i) spożywania, udostępniania innym uczniom alkoholu, wyrobów tytoniowych, substancji psychoaktywnych, leków.

VI. CZYNNIKI RYZYKA I SYMPTOMY KRZYWDZENIA UCZNIÓW — ZASADY ROZPOZNAWANIA I REAGOWANIA

1. Pracownicy szkoły posiadają wiedzę na temat czynników ryzyka i symptomów krzywdzenia małoletnich i zwracają na nie uwagę w ramach wykonywanych obowiązków.
2. Każdy pracownik szkoły, który zauważy lub podejrzewa, że uczeń jest krzywdzony zobowiązany jest zareagować, a w sytuacji koniecznej udzielić pierwszej pomocy.
3. Wszyscy pracownicy szkoły i inne osoby, które w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych uzyskały informację o krzywdzeniu małoletniego lub inne informacje z tym związane, są zobowiązane do zachowania tajemnicy, wyłączając informacje przekazywane uprawnionym instytucjom w ramach działań interwencyjnych.

4. Pracownicy zobowiązani są do troski o bezpieczeństwo małoletnich zgodnie ze swoimi kompetencjami, obowiązującym prawem oraz przepisami wewnętrznymi Zespołu.
5. Pracownicy Szkoły monitorują sytuację i dobrostan małoletniego uczęszczającego do Szkoły.
6. W przypadku zidentyfikowania czynników ryzyka, pracownicy Szkoły podejmują rozmowę z rodzicami, przekazując informacje na temat dostępnej oferty wsparcia i motywując ich do szukania wsparcia.
7. Wszyscy pracownicy Szkoły uczestniczą w realizacji procedury „Niebieskiej Karty - A” (zał. nr 3), w tym uprawnieni są do samodzielnego jej wszczynania.

VII. ZASADY I PROCEDURY PODEJMOWANIA INTERWENCJI W SYTUACJI PODEJRZENIA KRZYWDZENIA MAŁOLETNIEGO LUB POSIADANIA INFORMACJI O KRZYWDZENIU MAŁOLETNIEGO

1. Zakres zadań poszczególnych pracowników Szkoły w przypadku podejrzenia lub uzyskania informacji, że małoletni uczeń doświadcza przemocy domowej:
 - a) Dyrektor szkoły:
 - przyjmuje zgłoszenie o krzywdzeniu lub podejrzeniu krzywdzenia małoletniego;
 - bierze udział w rozmowie z rodzicami lub opiekunami prawnymi,
 - w sytuacjach podejrzenia przemocy domowej wobec małoletniego podejmuje decyzję o uruchomieniu procedury „Niebieska Karta - A” (zał. nr 3) ,
 - w przypadku, gdy małoletni doświadcza przemocy domowej lub jeżeli rodzice/opiekunowie prawni odmawiają współpracy ze szkołą składa wniosek o wgląd w sytuację rodziny do sądu lub zawiadamia policję lub prokuraturę o podejrzeniu przestępstwa,
 - w przypadku zagrożenia zdrowia lub życia małoletniego zawiadamia policję,
 - w przypadku, gdy sprawcą przemocy jest nieletni, a wcześniejsze metody postępowania szkolnego okazały się nieskuteczne, zawiadamia sąd,
 - organizuje pomoc psychologiczno-pedagogiczną dla małoletniego,
 - prowadzi nadzór nad prowadzeniem przypadku ucznia krzywdzonego,
 - zapewnia pomoc nauczycielom w realizacji ich zadań np. ułatwia konsultacje trudnych spraw ze specjalistami, organizuje szkolenia w zakresie reagowania na przemoc wobec małoletnich,
 - uzyskuje od rodziców i opiekunów informacje zwrotne na temat realizacji w szkole Standardów ochrony małoletnich przed krzywdzeniem,
 - b) Pedagog, pedagog specjalny, psycholog szkolny:
 - przyjmuje i odnotowuje sprawę zgłoszenia przemocy w rodzinie,
 - diagnozuje sytuację ucznia i jego rodziny,
 - jest koordynatorem pomocy małoletniemu oraz jego rodzinie,
 - przeprowadza rozmowy z małoletnim oraz jego rodzicami lub prawnymi opiekunami,
 - pozostaje w kontakcie z wychowawcą i dyrektorem w sprawach dotyczących małoletniego,

- pomaga pracownikom Szkoły we właściwym postępowaniu względem ofiary przemocy,
- informuje rodziców/opiekunów o możliwych kierunkach wsparcia ucznia,
- pomaga rodzicom w zrozumieniu typowych reakcji dzieci na różnorodne sytuacje,
- kieruje dziecko oraz rodziców/opiekunów do placówek specjalistycznych,
- współpracuje ze specjalistami pomagającymi dziecku i jego rodzinie,
- uruchamia procedurę „Niebieskiej Karty” poprzez wypełnienie formularza „Niebieska Karta - A” (zał. nr 3) oraz przekazanie „Niebieskiej Karty – B” (zał. 3b) osobie pokrzywdzonej,
- sporządza notatkę służbową (zał. nr 4), dokumentując podejmowane działania względem małoletniego i jego rodziny,
- wypełnia Kartę Interwencji wraz z Indywidualnym Planem Działań (IPD) wobec dziecka krzywdzonego (zał. nr 5),
- umożliwia poszerzanie wiedzy i umiejętności związanych z ochroną małoletniego przed zagrożeniami oraz pozytywnymi metodami wychowawczymi,
- uzyskuje od rodziców i opiekunów informacje zwrotne na temat realizacji w szkole Standardów ochrony małoletnich przed krzywdzeniem,
- dba o to, by na terenie szkoły znajdowały się powszechnie dostępne informacje o organizacjach i instytucjach pomagających ofiarom przemocy,

c) Wychowawca:

- przyjmuje zgłoszenie o podejrzeniu przemocy w rodzinie ucznia, sporządza notatkę służbową (zał. nr 4),
- powiadamia dyrektora szkoły i pedagoga lub pedagoga specjalnego lub psychologa szkolnego,
- uruchamia procedurę „Niebieskiej Karty”, poprzez wypełnienie formularza „Niebieska Karta - A” (zał. nr 3) oraz przekazanie „Niebieskiej Karty – B” (zał. nr 3a) osobie pokrzywdzonej,
- w przypadku, gdy uczeń ma obrażenia, przeprowadza go do miejsca udzielania pomocy,
- pozostaje w kontakcie z rodzicami ucznia,
- opracowuje wspólnie z pedagogiem i psychologiem szkolnym plan wsparcia pokrzywdzonemu (zał. nr 5),
- udziela wsparcia uczniowi oraz monitoruje jego sytuację,
- monitoruje zespół klasowy, by skutki przemocy nie wpływały na sytuację szkolną ucznia,
- dba o realizację treści z zakresu bezpieczeństwa i profilaktyki w bieżącej pracy z uczniami,
- dba o to, żeby rodzice znali obowiązujące w szkole Standardy ochrony małoletnich, zachęca rodziców/opiekunów uczniów do angażowania się w działania na rzecz ochrony małoletnich,
- umożliwia rodzicom/opiekunom prawnym poszerzanie wiedzy i umiejętności związanych z pozytywnymi metodami wychowawczymi oraz ochroną przed zagrożeniami,

- uzyskuje od rodziców i opiekunów informacje zwrotne na temat realizacji w szkole Standardów ochrony małoletnich przed krzywdzeniem,
- d) Nauczyciele:
- przekazują wychowawcy i pedagogowi lub psychologowi szkolnemu informacje o tym, że podejrzewają przemoc wobec ucznia,
 - uruchamiają procedurę „Niebieskiej Karty”, poprzez wypełnienie formularza „Niebieska Karta - A” (zał. nr 3) oraz przekazanie „Niebieskiej Karty – B” (zał. nr 3a) osobie pokrzywdzonej,
 - dbają o realizację treści z zakresu bezpieczeństwa i profilaktyki w bieżącej pracy pedagogicznej z uczniami,
- e) Niepedagogiczni pracownicy szkoły:
- reagują na objawy przemocy oraz niepokojące zachowania, których mogą być świadkami,
 - zgłaszają obserwowane niepokojące sygnały dyrekcji szkoły, pedagogowi/pedagogowi specjalnemu/psychologowi szkolnemu lub wychowawcy,
2. Schemat podejmowania interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia ucznia przez osoby trzecie, związane z Zespołem tj. pracownicy Zespołu, wolontariusze, organizacje i firmy współpracujące z Zespołem:
- a) jeśli pracownik podejrzewa, że uczeń doświadcza przemocy ze strony pracownika Szkoły, zobowiązany jest do zapewnienia uczniowi bezpiecznego miejsca i odseparowania go od osoby stwarzającej zagrożenie;
- b) osoba podejrzewająca krzywdzenie ucznia w szkole zgłasza problem Dyrektorowi, wychowawcy lub pedagogowi/psychologowi szkolnemu;
- c) Dyrektor podejmuje działania w celu zbadania sprawy: rozmowa z dzieckiem, rozmowa z pracownikiem na temat podejrzenia krzywdzenia, rozmowa z pracownikami szkoły na temat zdarzenia, obserwacja pracownika itd.;
- d) Dyrektor powiadamia rodziców lub prawnych opiekunów ucznia o podejrzeniu zdarzenia;
- e) Dyrektor szkoły po potwierdzeniu informacji podejmuje działania zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa ogólnego i prawa pracy, stosuje karę porządkową, powiadamia prokuraturę lub kieruje sprawę do komisji dyscyplinarnej dla nauczycieli;
- f) w przypadku, gdy podejrzenie krzywdzenia zgłaszają rodzice lub opiekunowie prawni ucznia Dyrektor lub pedagog/psycholog szkolny mogą zaproponować zdiagnozowanie zgłaszanego podejrzenia w zewnętrznej bezstronnej instytucji. Ze spotkania z rodzicami sporządza się notatkę;
- g) jeśli pracownik podejrzewa, że uczeń doświadcza przemocy z uszczerbkiem na zdrowiu, wykorzystania seksualnego lub zagrożone jest jego życie lub zdrowie, zobowiązany jest do zawiadomienia policji pod nr 112 lub 997.
3. Procedura postępowania w przypadku krzywdzenia ucznia przez innych uczniów:
- a) bezpośrednia, natychmiastowa reakcja nauczycieli i pracowników szkoły na akty agresji i przemocy, przerwanie agresji lub przemocy;
- b) rozmowa nauczyciela z ofiarą i sprawcą przemocy, nakłonienie sprawcy do zadośćuczynienia;

- c) jeżeli stan ucznia wskazuje na zagrożenie jego zdrowia lub życia Dyrektor lub inny pracownik szkoły wzywa pomoc medyczną (po wcześniejszym powiadomieniu rodziców lub opiekunów prawnych) oraz policję;
 - d) jeżeli akty agresji i przemocy nie są incydentalne wychowawca lub pedagog przeprowadzają rozmowę z krzywdzonym uczniem (gdzie, kiedy dochodzi do zdarzeń, jaka jest ich częstotliwość itd.), rozmawiają ze sprawcą/sprawcami oraz z ewentualnymi świadkami;
 - e) wychowawca lub pedagog zawiadamia lub wzywa do szkoły rodziców/opiekunów prawnych krzywdzonego ucznia i sprawcy/sprawców (jeśli, wymaga tego sytuacja po ustaleniu okoliczności zdarzenia);
 - f) uczniowi będącemu ofiarą przemocy zapewnia się pomoc psychologiczno-pedagogiczną zgodnie z jego potrzebami;
 - g) ucznia będącego sprawcą przemocy obejmuje się stałą opieką i kontrolą wychowawcy lub pedagoga/psychologa szkolnego oraz wyciąga konsekwencje zgodnie z Tokiem postępowania wychowawczego;
 - h) z uczniami, którzy byli świadkami przemocy (jeśli wymaga tego sytuacja) nauczyciel omawia przebieg zdarzenia ukierunkowując rozmowę na to, jak sobie radzić w trudnych sytuacjach, jak reagować na krzywdzenie i komu zgłaszać, gdy dochodzi do takiego krzywdzenia. Jeśli problem dotyczy danej klasy wychowawca lub pedagog przeprowadzają dodatkowe zajęcia dotyczące przemocy i radzenia sobie z agresją oraz rozwiązywaniem konfliktów. Działania koordynuje i monitoruje wychowawca lub pedagog/psycholog szkolny;
 - i) w przypadku, gdy sprawca agresji/przemocy jest nieznany, Dyrektor, wychowawca lub pedagog po rozpoznaniu sprawy informuje rodziców/opiekunów prawnych poszkodowanego ucznia o możliwości zawiadomienia policji lub sam zawiadamia policję;
4. Zasady i procedury postępowania w przypadku ujawnienia cyberprzemocy:
- a) infrastruktura sieciowa Szkoły umożliwia dostęp do Internetu, zarówno personelowi, jak i uczniom, w czasie zajęć i poza nimi;
 - b) sieć jest monitorowana tak, aby możliwe było zidentyfikowanie sprawców ewentualnych nadużyć;
 - c) sieć internetowa Szkoły zabezpieczona jest przed niebezpiecznymi treściami poprzez instalację i aktualizację odpowiedniego, nowoczesnego oprogramowania, aktualizowanego w miarę potrzeb lub przynajmniej raz w miesiącu;
 - d) pracownik Szkoły czuwa nad bezpieczeństwem korzystania z Internetu przez uczniów podczas zajęć;
 - e) Szkoła zapewnia stały dostęp do materiałów edukacyjnych, dotyczących bezpiecznego korzystania z Internetu, przy komputerach, z których możliwy jest swobodny dostęp do sieci;
 - f) w przypadku naruszenia zasad bezpiecznego korzystania z Internetu pracownik szkoły lub inna osoba posiadająca wiedzę o zdarzeniu informuje o tym fakcie wychowawcę, pedagoga/pedagoga specjalnego/psychologa szkolnego lub Dyrektora Szkoły;
 - g) osoba, której zgłoszono zdarzenie zobowiązana jest:
 - wyjaśnić zdarzenie i ewentualnie ustalić sprawcę,

- porozmawiać z poszkodowanym uczniem (zapewnić wsparcie psychiczne, poradę),
 - porozmawiać ze sprawcą, ustalić okoliczności zajścia, zobowiązać ucznia do zaprzestania takiego postępowania i usunięcia materiałów z sieci,
 - powiadomić opiekunów poszkodowanego ucznia o zdarzeniu,
 - powiadomić opiekunów sprawcy o zajściu, omówić z nimi zachowanie dziecka,
 - zaproponować pomoc psychologiczno-pedagogiczną uczniom (poszkodowany, sprawca), jeżeli jest taka potrzeba,
 - w przypadku, gdy sprawca nie stosuje się do ustaleń i jeśli uczeń jest nadal krzywdzony Dyrektor informuje rodziców/opiekunów prawnych poszkodowanego ucznia o możliwości zawiadomienia policji, a wobec sprawcy wyciąga konsekwencje zgodne z ustalonym Tokiem postępowania wychowawczego oraz powiadamia sąd,
 - w przypadku, gdy sprawca cyberprzemocy jest nieznan, Dyrektor, wychowawca lub pedagog po rozpoznaniu sprawy informuje rodziców/opiekunów prawnych poszkodowanego ucznia o możliwości zawiadomienia policji lub sam powiadamia instytucje o możliwości popełnienia przestępstwa.
5. Procedura postępowania wobec ucznia z zaburzeniami zachowania, który zagraża bezpieczeństwu innych i swojemu:
- a) nauczyciel zostawia klasę pod opieką innego nauczyciela lub pracownika szkoły i zaprowadza ucznia do pedagoga/psychologa lub pielęgniarki szkolnej;
 - b) nauczyciel informuje o zaistniałym fakcie lub zdarzeniach wychowawcę klasy;
 - c) wychowawca lub pedagog po zbadaniu okoliczności zdarzenia informuje Dyrektora Szkoły o zaistniałej sytuacji, jeśli ona tego wymaga;
 - d) jeśli stan zdrowia ucznia lub uczniów wskazuje na zagrożenie zdrowia lub życia Dyrektor lub inny pracownik szkoły wzywa pomoc medyczną (po wcześniejszym powiadomieniu rodziców lub opiekunów prawnych);
 - e) wychowawca klasy lub pedagog/pedagog specjalny/psycholog szkolny przeprowadzają rozmowę z poszkodowanym uczniem, sprawcą oraz ewentualnymi świadkami;
 - f) w razie potrzeby wychowawca klasy lub pedagog zawiadamia i wzywa do Szkoły rodziców (prawnych opiekunów) chorego dziecka i poszkodowanego;
 - g) jeśli rodzice/opiekunowie prawni współpracują ze Szkołą ustala się formy wsparcia dostosowane do jego potrzeb i sytuacji;
 - h) jeśli rodzice/opiekunowie prawni nie współpracują ze Szkołą lub podjęte działania są nieskuteczne, a akty agresji są częste, Dyrektor Szkoły powiadamia sąd.

VIII. ZASADY USTALENIA INDYWIDUALNEGO PLANU WSPARCIA UCZNIĄ PO UJAWNIENIU KRZYWDY

1. Pomimo zastosowania procedury interwencji, dyrekcja tworzy grupę wsparcia dla pokrzywdzonego ucznia.
2. W skład grupy każdorazowo wchodzi wychowawca oddziału, psycholog i/lub pedagog.
3. Grupa może poszerzyć się do większej liczby specjalistów w zależności od doznanej krzywdy.

4. Grupa wsparcia spotyka się celem ustalenia jaka pomoc uczniowi będzie niezbędna od razu oraz w dalszej perspektywie czasu.
5. Grupa wsparcia wypełnia Kartę Interwencji wraz z Indywidualnym Planem Działania (IPD), który stanowi dokument zapisany i przechowywany w aktach ucznia (zał. nr 5).
6. IPD zawiera przede wszystkim informacje o podjętych działaniach, plan spotkań ze specjalistami/opiekunami/nauczycielami oraz przypuszczalny czas trwania wsparcia.
7. Wnioski ze spotkań z pedagogiem i/lub psychologiem stanowią dane wrażliwe uczniów i nie są dołączane do IPD, wyjątek stanowi sytuacja zagrożenia życia lub zdrowia ucznia (np. o planowanym samobójstwie).

XI. PROCEDURY OKREŚLAJĄCE ZAKŁADANIE I REALIZACJĘ „NIEBIESKIEJ KARTY”

1. Głównym celem „Niebieskich Kart” jest usprawnienie pomocy oferowanej przez Zespół, ale też tworzenie warunków do systemowego, interdyscyplinarnego modelu pracy z rodziną.
2. Procedura „Niebieskiej Karty” stosowana jest każdorazowo w przypadku podejmowania interwencji w sytuacji podejrzenia krzywdzenia ucznia i nakłada na Zespół określone zadania w przypadku uzasadnionego podejrzenia o stosowanie wobec ucznia przemocy domowej, jeżeli np.:
 - uczeń ma ślady przemocy fizycznej – ślady uderzeń, oparzeń, siniaki, rany, często zdarzające się opuchlizny, złamania, zwichnięcia, samookaleczenia, itd.,
 - uczeń ma znamiona przemocy psychicznej – wycofanie z dotychczasowych aktywności i izolowanie się, wahania nastroju, zmiana zachowania, lęk i niepokój, bezsenność, skutki somatyczne, np. bóle głowy i brzucha, itp., agresja, apatia, depresja, niskie poczucie własnej wartości, często ma na sobie nieświeże ubranie, strój nieodpowiedni do pory roku, nie korzysta z pomocy lekarza mimo przewlekłej choroby itd.,
 - małoletni jest świadkiem przemocy.
3. Formularz „Niebieskiej Karty - A” stanowi zał. nr 3, natomiast „Niebieska Karta – B” to informacja dla osób doznających przemocy domowej i stanowi zał. nr 3a.
4. Karta stanowi ważny element w walce z przemocą domową, ponieważ dokumentuje sytuację pokrzywdzonego ucznia i stanowi dowód w postępowaniu przygotowawczym i ewentualnej sprawie karnej o znęcanie się.

X. ZASADY AKTUALIZACJI STANDARDU OCHRONY MAŁOLETNIICH ORAZ ZAKRES KOMPETENCJI OSÓB ODPOWIEDZIALNYCH ZA PRZYGOTOWANIE PERSONELU ZESPOŁU DO STOSOWANIA STANDARDÓW OCHRONY MAŁOLETNIICH

1. Procedura aktualizowania Standardu odbywa się nie rzadziej niż raz na 2 lata.
2. Dyrektor Zespołu wyznacza osobę odpowiedzialną za Standardy ochrony małoletnich.

3. Osoba wyznaczona przez Dyrektora Zespołu monitoruje realizację Standardów, reaguje na ich naruszenie oraz koordynuje zmiany w Standardach prowadząc równocześnie rejestr zgłoszeń i proponowanych zmian.
4. Osoba odpowiedzialna za realizację Standardów zobowiązana jest do przeprowadzania wśród pracowników Zespołu (przynajmniej raz w roku) ankiety, której wzór stanowi zał. nr 6 do niniejszych Standardów.
5. Po przeprowadzonej ankiecie, osoba odpowiedzialna opracowuje wypełnione ankiety oraz sporządza z nich raport, który przedstawia Dyrektorowi Zespołu.
6. W ankiecie pracownicy Zespołu mogą proponować zmiany Standardów oraz wskazywać naruszenia Standardów w Zespole.
7. Na potrzeby monitoringu Standardów, wychowawca klasy przeprowadza ankiety wśród uczniów (zał. nr 7) i ich rodziców (zał. nr 8), dotyczące świadomości małych i ich opiekunów z form pomocy realizowanych przez Zespół. Następnie każdy wychowawca w swoim zespole analizuje uzyskane informacje i przekazuje pisemnie ogólne dane osobie odpowiedzialnej za raport zbiorczy z przeprowadzonych ankiet.
8. Osoba odpowiedzialna za realizację Standardów może powołać zespół koordynujący, jeśli uzna, że taki zespół przyczyni się do lepszej realizacji Standardów bądź pozwoli na szybsze reagowanie w sytuacji, gdy Standardy ochrony małych będą wymagały aktualizacji.
9. W razie konieczności opracowuje zmiany w obowiązujących Standardach i daje je do zatwierdzenia Dyrektorowi Zespołu.
10. Dyrektor wprowadza do Standardów niezbędne zmiany i ogłasza pracownikom Zespołu nowe brzmienie Standardów ochrony małych przed krzywdzeniem.

XI. ZASADY UDOSTĘPNIANIA RODZICOM I UCZNIOM STANDARDÓW DO ZAPOZNANIA SIĘ Z NIMI I ICH STOSOWANIA

1. „Standardy ochrony małych” są dokumentem Zespołu ogólnodostępnym dla personelu Zespołu, uczniów oraz ich opiekunów.
2. Dokument opublikowany jest na stronie internetowej Zespołu oraz udostępniony w „chmurze szkolnej” w domenie @zstbialystok.pl, ponadto dostępny jest w wersji papierowej w bibliotece szkolnej.
3. Dokument omawiany jest na pierwszym zebraniu z rodzicami/opiekunami w danym roku szkolnym (chyba, że ulegnie zmianie, wówczas omawiany jest również na pierwszym z zebrań odbywającym się po wprowadzeniu zmian).
4. Wychowawca uzyskuje od rodziców/opiekunów oraz uczniów pisemne poświadczenie zapoznania się ze Standardami ochrony małych w ZST.
5. Rodzic/opiekun może zaproponować swoje sugestie do dokumentu. Jeśli takie się pojawią, nauczyciel przekazuje je osobie odpowiedzialnej za realizację Standardów.
6. Wychowawcy zapoznają uczniów ze Standardami ochrony małych oraz omawiają je w sposób zrozumiały dla każdego. Uczniowie pisemnie potwierdzają zapoznanie się z dokumentem.

**STANDARDY OCHRONY MAŁOLETNIICH
WCHODZĄ W ŻYCIE Z DNIEM OGŁOSZENIA 17 STYCZNIA 2024 ROKU.**

.....
imię i nazwisko

.....
adres

.....
adres

.....
tel. kontaktowy

Białystok,
data

**Oświadczenie o niekaralności i zobowiązaniu do przestrzegania
Standardów ochrony małoletnich przed krzywdzeniem**

Ja....., posiadający/a
imię i nazwisko

numer PESEL....., oświadczam, że nie byłem/am skazany/a za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej, lub przestępstwa z użyciem przemocy wobec małoletniego i nie toczy się przeciwko mnie żadne postępowanie karne, ani dyscyplinarne w tym zakresie.

Oświadczam, że zapoznałem/am się ze Standardami ochrony małoletnich w Zespole Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku i zobowiązuję się do ich przestrzegania.

.....
podpis

*Załącznik nr 2
do Standardów ochrony małoletnich
w Zespole Szkół Technicznych
im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku*

Białystok,
data

**Oświadczenie* pracownika o znajomości i przestrzeganiu zasad zawartych
w Standardach ochrony małoletnich w Zespole Szkół Technicznych
im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku**

Oświadczam, że zapoznałem/am się ze Standardami ochrony małoletnich obowiązujących w Zespole Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku oraz zobowiązuję się do ich przestrzegania.

.....
podpis

**oświadczenie może być udostępnione przez ankietę Librus*

Zespół Szkół Technicznych
im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku
ul. Stołeczna 21,15-879 Białystok
*nazwa i adres podmiotu, w którym
jest zatrudniona osoba wypełniająca
formularz „Niebieska Karta – A”*

„NIEBIESKA KARTA – A”

W związku z powzięciem uzasadnionego podejrzenia stosowania przemocy domowej lub w wyniku zgłoszenia przez świadka przemocy domowej ustala się, co następuje:

I. DANE OSOBY/OSÓB DOZNAJĄCYCH PRZEMOCY DOMOWEJ

Dane	Osoba 1 doznająca przemocy domowej	Osoba 2 doznająca przemocy domowej	Osoba 3 doznająca przemocy domowej
Małoletni (TAK/NIE)			
Imię i nazwisko			
Imiona rodziców			
Wiek			
PESEL			
Nazwa i adres miejsca pracy/nazwa i adres placówki oświatowej do której uczęszcza małoletni			
Adres miejsca zamieszkania			
Kod pocztowy			
Miejscowość			
Gmina			
Województwo			
Ulica			
Nr domu/ nr lokalu			
Telefon lub adres email			
Adres miejsca pobytu (jeżeli jest inny niż adres miejsca zamieszkania)			
Kod pocztowy			
Miejscowość			
Gmina			

Województwo			
Ulica			
Nr domu/ nr lokalu			
Telefon lub adres email			
Stosunek pokrewieństwa, powinowactwa lub rodzaj relacji z osobą stosującą przemoc domową (np. żona, partner, były partner, córka, pasierb, matka, teść)			

Uwaga! W przypadku większej niż 3 liczby osób doznających przemocy dołącz kolejną kartę zawierającą Tabelę I

II. LICZBA MAŁOLETNIICH W ŚRODOWISKU DOMOWYM, W KTÓRYM PODEJRZWA SIĘ STOSOWANIE PRZEMOCY DOMOWEJ.....

III. DANE OSOBY/OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ

Dane	Osoba 1 doznająca przemocy domowej	Osoba 2 doznająca przemocy domowej
Imię i nazwisko		
Imiona rodziców		
Wiek		
PESEL ²		
Adres miejsca zamieszkania		
Kod pocztowy		
Miejscowość		
Gmina		
Województwo		
Ulica		
Nr domu/ nr lokalu		
Telefon lub adres email		
Adres miejsca pobytu (jeżeli jest inny niż adres miejsca zamieszkania):		
Kod pocztowy		
Miejscowość		
Gmina		

Województwo		
Ulica		
Nr domu/ nr lokalu		
Sytuacja zawodowa, w tym nazwa i adres miejsca pracy		
Stosunek pokrewieństwa, powinowactwa lub rodzaj relacji z osobą stosującą przemoc domową (np. żona, partner, były partner, córka, pasierb, matka, teść)		

IV. CZY OSOBA STOSUJĄCA PRZEMOC DOMOWĄ ZACHOWYWAŁA SIĘ
W NASTĘPUJĄCY SPOSÓB (zaznacz w odpowiednim miejscu znak X):

Osoby/formy przemocy domowej	Osoba 1 stosująca przemoc domową			Osoba 2 stosująca przemoc domową		
	wobec Osoby 1 doznającej przemocy	wobec Osoby 2 doznającej przemocy	wobec Osoby 3 doznającej przemocy	wobec Osoby 1 doznającej przemocy	wobec Osoby 2 doznającej przemocy	wobec Osoby 3 doznającej przemocy
Przemoc fizyczna ³⁾ <i>bicie, szarpanie, kopanie, duszenie, popychanie, obezwładnianie i inne (wymień jakie)</i>						
Przemoc psychiczna ³⁾ <i>izolowanie, wzywanie, ośmieszanie, grożenie, krytykowanie, poniżanie i inne (wymień jakie)</i>						
Przemoc seksualna ³⁾ <i>zmuszanie do obcowania płciowego, innych czynności seksualnych i inne (wymień jakie)</i>						
Przemoc ekonomiczna ³⁾ <i>nielożenie na utrzymanie osób, wobec których istnieje taki obowiązek, niezaspokajanie potrzeb</i>						

<p>materialnych, niszczenie rzeczy osobistych, demolowanie mieszkania, wynoszenie sprzętów domowych oraz ich sprzedawanie i inne (wymień jakie)</p>						
<p>Przemoc za pomocą środków komunikacji elektronicznej³⁾ wyzywanie, straszenie, poniżanie osoby w Internecie lub przy użyciu telefonu, robienie jej zdjęcia lub rejestrowanie filmów bez jej zgody, publikowanie w Internecie lub rozsyłanie telefonem zdjęć, filmów lub tekstów, które ją obrażają lub ośmieszają, i inne (wymień jakie)</p>						
<p>Inne³⁾ zaniedbanie, niezaspokojenie podstawowych potrzeb biologicznych, psychicznych i innych, niszczenie rzeczy osobistych, demolowanie mieszkania, wynoszenie sprzętów domowych i ich sprzedawanie, pozostawianie bez opieki osoby, która z powodu choroby, niepełnosprawności lub wieku nie może samodzielnie zaspokoić swoich potrzeb, zmuszanie do picia alkoholu, zmuszanie do zażywania środków odurzających, substancji</p>						

<i>psychotropowych lub leków i inne (wymień jakie)</i>						
--	--	--	--	--	--	--

V. CZY OSOBA DOZNAJĄCA PRZEMOCY DOMOWEJ ODNIOSŁA USZKODZENIA CIAŁA? (TAK/NIE)¹

Osoba 1 doznająca przemocy	Osoba 2 doznająca przemocy	Osoba 3 doznająca przemocy

Uwaga! W przypadku większej niż 3 liczby osób doznających przemocy dołącz kolejną kartę zawierającą Tabelę V

VI. CZY W ŚRODOWISKU DOMOWYM BYŁA W PRZESZŁOŚCI REALIZOWANA PROCEDURA „NIEBIESKIE KARTY”?

tak (kiedy?gdzie?)

nie

nie ustalono

VII. CZY W ŚRODOWISKU DOMOWYM AKTUALNIE JEST REALIZOWANA PROCEDURA „NIEBIESKIE KARTY”?

tak

nie

nie ustalono

VIII. CZY OSOBA STOSUJĄCA PRZEMOC DOMOWĄ POSIADA BRONŃ PALNĄ?

tak

nie

nie ustalono

IX. CZY OSOBA DOZNAJĄCA PRZEMOCY DOMOWEJ CZUJE SIĘ BEZPIECZNIE? (TAK/NIE)¹

Osoba 1 doznająca przemocy	Osoba 2 doznająca przemocy	Osoba 3 doznająca przemocy

Uwaga! W przypadku większej niż 3 liczby osób doznających przemocy dołącz kolejną kartę zawierającą Tabelę IX

X. ŚWIADKOWIE STOSOWANIA PRZEMOCY DOMOWEJ

ustalono – wypełnij tabelę nie ustalono

Dane	Świadek 1	Świadek 2	Świadek 3
Imię i nazwisko			
Wiek			
PESEL			
Adres miejsca zamieszkania			
Kod pocztowy			
Miejscowość			
Gmina			
Województwo			
Ulica			

Nr domu/ nr lokalu			
Telefon lub adres email			
Stosunek świadka do osób, wobec których są podejmowane działania w ramach procedury „Niebieskie Karty” (np. członek rodziny, osoba obca) ¹⁾			

XI. DZIAŁANIA INTERWENCYJNE PODJĘTE WOBEC OSOBY STOSUJĄCEJ PRZEMOC DOMOWĄ (zaznacz w odpowiednim miejscu znak X):

Działanie	Osoba 1 stosująca przemoc	Osoba 2 stosująca przemoc
Badanie na zawartość alkoholu (wynik)		
Doprowadzenie do wytrzeźwienia		
Doprowadzenie do policyjnego pomieszczenia dla osób zatrzymanych	na podstawie art. 15a ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2023 r. poz. 171, z późn. zm.)	
	na podstawie art. 244 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2022 r. poz. 1375, z późn. zm.)	
Zatrzymanie w izbie zatrzymań jednostki organizacyjnej Żandarmerii Wojskowej		
Powiadomienie organów ścigania		
Wydanie nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia		
Wydanie zakazu zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia		
Zakaz zbliżania się osoby stosującej przemoc domową do osoby dotkniętej taką przemocą na określonej w metrach odległość		
Zakaz kontaktowania się z osobą dotkniętą przemocą domową		
Zakaz wstępu i przebywania osoby stosującej przemoc na terenie szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej i artystycznej, do których uczęszcza osoba dotknięta przemocą domową		
Zakaz wstępu i przebywania osoby stosującej przemoc w miejscach pracy osoby doznającej przemocy domowej		
Zawiadomienie komórki organizacyjnej Policji, właściwej w sprawach wydawania pozwolenia na broń, o wszczęciu procedury „Niebieskie Karty”		
Odebranie broni palnej, amunicji oraz dokumentów potwierdzających legalność posiadania broni		
Poinformowanie o prawnokarnych konsekwencjach stosowania przemocy domowej		
Inne (wymień jakie?)		

XII. DZIAŁANIA INTERWENCYJNE PODJĘTE WOBEC OSOBY DOZNAJĄCEJ PRZEMOCY DOMOWEJ (zaznacz w odpowiednim miejscu znak X):

Działanie	Osoba 1 doznająca przemocy	Osoba 2 doznająca przemocy	Osoba 3 doznająca przemocy
Udzielono pomocy ambulatoryjnej			
Przyjęto na leczenie szpitalne			
Wydano zaświadczenie o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała			

Zapewniono schronienie w placówce całodobowej			
Zabezpieczono małoletniego w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia			
Powiadomiono sąd rodzinny o sytuacji małoletniego			
Przekazanie formularza „Niebieska Karta – B”			
Inne (wymień jakie?)			

XIII. DODATKOWE INFORMACJE

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

XIV. WSZCZĘCIE PROCEDURY „NIEBIESKIE KARTY” NASTĄPIŁO PRZEZ (zaznacz w odpowiednim miejscu znak X):

Pracownika socjalnego jednostki organizacyjnej pomocy społecznej	
Funkcjonariusza Policji	
Żołnierza Żandarmerii Wojskowej	
Pracownika socjalnego specjalistycznego ośrodka wsparcia dla osób doznających przemocy domowej	
Asystenta rodziny	
Nauczyciela	
Osobę wykonującą zawód medyczny, w tym lekarza, pielęgniarkę, położną lub ratownika medycznego	
Przedstawiciela gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych	
Pedagoga, psychologa lub terapeutę, będących przedstawicielami podmiotów, o których mowa w art. 9a ust. 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej	

.....
imię i nazwisko oraz czytelny podpis osoby wypełniającej formularz „Niebieska Karta – A”

.....
(data wpływu formularza, podpis członka Zespołu Interdyscyplinarnego)

- 1) wpisać właściwe
- 2) numer PESEL wpisuje się, o ile danej osobie numer taki został nadany. W przypadku braku numeru PESEL jest konieczne podanie innych danych identyfikujących osobę
- 3) podkreślić rodzaje zachowań

**„NIEBIESKA KARTA – B”
INFORMACJA DLA OSÓB DOZNAJĄCYCH PRZEMOCY DOMOWEJ
CO TO JEST PROCEDURA „NIEBIESKIE KARTY”?**

Są to różne działania podejmowane w sytuacji podejrzenia lub stwierdzenia stosowania przemocy domowej na podstawie przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej. Celem procedury „Niebieskie Karty” jest zatrzymanie przemocy domowej i udzielenie pomocy i wsparcia Tobie i Twoim najbliższym. Na skutek wszczęcia procedury „Niebieskie Karty” informacja dotycząca Twojej sytuacji zostanie przekazana do grupy diagnostyczno-pomocowej. Więcej informacji na temat dalszych działań uzyskasz podczas spotkania z członkami tej grupy, na które zostaniesz zaproszona/(y). W trakcie procedury członkowie grupy będą kontaktować się także z osobą, która przemoc stosuje.

CO TO JEST PRZEMOC DOMOWA?

Przemoc domowa to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności:

- a) narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia,
- b) naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną,
- c) powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienia lub krzywdę,
- d) ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej,
- e) istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

KTO MOŻE BYĆ OSOBĄ DOZNAJĄCĄ PRZEMOCY DOMOWEJ?

- a) mąż, także w przypadku, gdy małżeństwo ustało lub zostało unieważnione, oraz jego wstępni (np. rodzice, dziadkowie, pradiadkowie), zstępni (np. dzieci, wnuki, prawnuki), rodzeństwo i ich małżonkowie,
- b) wstępni i zstępni oraz ich małżonkowie,
- c) rodzeństwo oraz ich wstępni, zstępni i ich małżonkowie,
- d) osoba pozostająca w stosunku przysposobienia i jej mąż oraz ich wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,
- e) osoba pozostająca obecnie lub w przeszłości we wspólnym pożyciu oraz jej wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,
- f) osoba wspólnie zamieszkująca i gospodarująca oraz jej wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie,
- g) osoba pozostająca obecnie lub w przeszłości w trwałej relacji uczuciowej lub fizycznej niezależnie od wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania,
- h) małoletni.

NAJCZĘSTSZE FORMY PRZEMOCY DOMOWEJ:

Przemoc fizyczna: bicie, szarpanie, kopanie, duszenie, popychanie, obezwładnianie i inne.

Przemoc psychiczna: izolowanie, wyzywanie, ośmieszanie, grożenie, krytykowanie, poniżanie i inne.

Przemoc seksualna: zmuszanie do obcowania płciowego, innych czynności seksualnych i inne.

Przemoc ekonomiczna: nielożenie na utrzymanie osób, wobec których istnieje taki obowiązek, niezaspokajanie potrzeb materialnych, niszczenie rzeczy osobistych, demolowanie mieszkania, wynoszenie sprzętów domowych i ich sprzedawanie i inne.

Przemoc za pomocą środków komunikacji elektronicznej: wyzywanie, straszenie, poniżanie osoby w Internecie lub przy użyciu telefonu, robienie jej zdjęcia lub rejestrowanie filmów bez jej zgody, publikowanie w Internecie lub rozsyłanie telefonem zdjęć, filmów lub tekstów, które ją obrażają lub ośmieszają i inne.

Inny rodzaj zachowań: zaniechanie, niezaspokojenie podstawowych potrzeb biologicznych, psychicznych i innych, niszczenie rzeczy osobistych, demolowanie mieszkania, wynoszenie sprzętów domowych i ich sprzedawanie, pozostawianie bez opieki osoby, która z powodu choroby, niepełnosprawności lub wieku nie może samodzielnie zaspokoić swoich potrzeb, zmuszanie do picia alkoholu, zmuszanie do zażywania środków odurzających, substancji psychotropowych lub leków i inne.

WAŻNE

Prawo zabrania stosowania przemocy i krzywdzenia swoich bliskich. Jeżeli Ty lub ktoś z Twoich bliskich jest osobą doznającą przemocy domowej, nie wstydź się prosić o pomoc. Wezwij Policję, dzwoniąc na **numer alarmowy 112**. Prawo stoi po Twojej stronie!

Masz prawo do złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy domowej do Prokuratury, Policji lub Żandarmerii Wojskowej.

Możesz także zwrócić się po pomoc do podmiotów i organizacji realizujących działania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej. Pomogą Ci:

- **Ośrodki pomocy społecznej** – w sprawach socjalnych, bytowych i prawnych.
- **Powiatowe centra pomocy rodzinie** – w zakresie prawnym, socjalnym, terapeutycznym lub udzielą informacji na temat instytucji lokalnie działających w tym zakresie w Twojej miejscowości.
- **Ośrodki interwencji kryzysowej i Ośrodki wsparcia** – zapewniając schronienie Tobie i Twoim bliskim, gdy doznajesz przemocy domowej, udzielą Ci pomocy i wsparcia w przezwyciężeniu sytuacji kryzysowej, a także opracują plan pomocy.
- **Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej** – zapewniając bezpłatne całodobowe schronienie Tobie i Twoim bliskim, gdy doznajesz przemocy domowej, oraz udzielą Ci kompleksowej, specjalistycznej pomocy w zakresie interwencyjnym, terapeutyczno-wspomagającym oraz potrzeb bytowych.
- **Okręgowe ośrodki i lokalne punkty działające w ramach Sieci Pomocy Pokrzywdzonym Przestępstwem** – zapewniając profesjonalną, kompleksową i bezpłatną pomoc prawną, psychologiczną, psychoterapeutyczną i materialną.
- **Sądy opiekuńcze** – w sprawach opiekuńczych i alimentacyjnych.
- **Placówki ochrony zdrowia** – np. uzyskać zaświadczenie lekarskie o doznanych obrażeniach.
- **Komisje rozwiązywania problemów alkoholowych** – podejmując działania wobec osoby nadużywającej alkoholu.
- **Punkty nieodpłatnej pomocy prawnej** – w zakresie uzyskania pomocy prawnej.

WYKAZ PLACÓWEK FUNKCJONUJĄCYCH NA TWOIM TERENIE, UDZIELAJĄCYCH POMOCY I WSPARCIA OSOBOM DOZNAJĄCYM PRZEMOCY DOMOWEJ

Uwaga: (dane wprowadza zespół interdyscyplinarny):

Lp	Nazwa instytucji/organizacji	Adres instytucji/organizacji	Telefon	Adres e-mail

MOŻESZ ZADZWONIĆ DO:

- **Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” tel. 800 12 00 02** (linia całodobowa i bezpłatna), w poniedziałki w godz. 1800–2200 można rozmawiać z konsultantem w języku angielskim, a we wtorki w godz. 1800–2200 w języku rosyjskim.
- **Dyżur prawny tel. (22) 666 28 50** (linia płatna, czynna w poniedziałek i wtorek w godzinach 1700–2100) oraz **tel. 800 12 00 02** (linia bezpłatna, czynna w środę w godzinach 1800–2200).
- **Poradnia e-mailowa:** niebieskalinia@niebieskalinia.info. Członkowie rodzin z problemem przemocy i problemem alkoholowym mogą skonsultować się także przez **SKYPE: pogotowie.niebieska.linia** ze specjalistą z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie – konsultanci posługują się językiem migowym.
- **Ogólnokrajowej Linii Pomocy Pokrzywdzonym tel. +48 222 309 900** przez całą dobę można anonimowo uzyskać informacje o możliwości uzyskania pomocy, szybką poradę psychologiczną i prawną, a także umówić się na spotkanie ze specjalistami w dowolnym miejscu na terenie Polski. Możliwe są konsultacje w językach obcych oraz w języku migowym.
- **Policyjny telefon zaufania dla osób doznających przemocy domowej nr 800 120 226** (linia bezpłatna przy połączeniu z telefonów stacjonarnych, czynna codziennie w godzinach od 9³⁰ do 15³⁰, od godz. 15³⁰ do 9³⁰ włączony jest automat).

Białystok,
data

Notatka służbowa

Dotyczy ucznia
imię i nazwisko, klasa

W dniu otrzymałam(-em) następujące informacje/zauważyłem(am)
następujące objawy*, na podstawie których można podejrzewać krzywdzenie dziecka:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Opis sytuacji / zdarzenia:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Podjęte działania:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
czytelny podpis

*właściwe podkreślić

Białystok,
data

Karta Interwencji wraz z Indywidualnym Planem Działań

Dotyczy ucznia
imię i nazwisko, klasa

Sposób zgłoszenia:
.....

Data przyjęcia zgłoszenia:
.....

Osoby uczestniczące:
.....
.....
.....

Zastosowane środki wychowawcze, dyscyplinarne, rekomendacje:
.....
.....
.....
.....
.....

Indywidualny Plan Działania (plan pomocy dziecku doświadczającemu krzywdzenia / środki zaradcze):
.....
.....
.....
.....

Podpisy
.....
.....
.....

**Monitoring Standardów ochrony małoletnich
- ankieta dla pracowników Zespołu Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa
w Białymstoku**

Instrukcja

Ankieta jest anonimowa, bardzo proszę o udzielenie szczerych i zgodnych z prawdą odpowiedzi.
Dziękuję*

Pytania

1. Czy znany jest Pani/Panu dokument „Standardy ochrony małoletnich”? Tak Nie
2. Czy zapoznała się Pani/Pan się z treścią tego dokumentu? Tak Nie
3. Czy uważa Pani/Pan, że potrafi rozpoznać syndromy krzywdzonego ucznia?
 Tak Nie
4. Czy wie Pani/Pan w jaki sposób zareagować na symptomy krzywdzenia ucznia?
 Tak Nie
5. Czy stosuje Pani/Pan w swojej pracy zasady tych standardów? Tak Nie
6. Czy wg Pani/ Pana w ZST przestrzegane są standardy ochrony dzieci przez dorosłych?
 Tak Nie
7. Czy zaobserwowała Pani/Pan naruszenie zasad przez innego pracownika, określonych
w Standardach oraz w pozostałych regulaminach i procedurach, dot. zapewnienia
bezpieczeństwa uczniom? Tak Nie
8. Jeżeli TAK, to w jakim zakresie?
.....
.....
9. Czy podjęła Pan/Pan działania, by zapewnić bezpieczeństwo uczniowi? Tak Nie
10. Jeżeli TAK, to jakie?
.....
.....
11. Jeżeli NIE, to dlaczego?
.....
.....
12. Czy ma Pani/ Pan propozycje dotyczące zmian Standardów ochrony małoletniego
w naszej szkole? Proszę podać propozycje:
.....
.....

*Ankieta może być udostępniona przez dziennik Librus.

**Monitoring Standardów ochrony małoletnich
- ankieta dla uczniów Zespołu Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa
w Białymstoku**

Instrukcja

Ankieta jest anonimowa, bardzo proszę o udzielenie szczerych i zgodnych z prawdą odpowiedzi.

Dziękuję

1. Czy zostałeś zapoznany ze Standardami ochrony małoletnich obowiązującymi w naszej Szkole? Tak Nie
2. Czy w sytuacji doświadczenia przemocy, krzywdy wiesz do kogo możesz się zwrócić, aby uzyskać pomoc? Tak Nie
3. Czy wiesz, jak zareagować, gdy jesteś świadkiem przemocy? Tak Nie

**Monitoring Standardów ochrony małoletnich
- ankieta dla rodziców uczniów Zespołu Szkół Technicznych
im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku**

Instrukcja

*Ankieta jest anonimowa, bardzo proszę o udzielenie szczerych i zgodnych z prawdą odpowiedzi.
Dziękuję*

1. Czy została Pan/Pan zapoznana/y ze Standardami ochrony małoletnich obowiązującymi w Zespole Szkół Technicznych im. gen. Władysława Andersa w Białymstoku?
 Tak Nie
2. Czy ma Pani/ Pan propozycje dotyczące zmian standardów ochrony dziecka w naszej szkole? Tak Nie
3. Jeżeli TAK, proszę podać propozycje:

.....
.....